

Інформаційна інтерпретація устрою фізичного виховання й системи контролю в освітніх установах

Національний університет «Львівська політехніка» (м. Львів)

Постановка наукової проблеми та її значення. Декілька років назад в освітніх закладах України почався «наступ» на фізичне виховання. Це обумовлено тим, що сталося декілька смертельних випадків на уроках фізичної культури в школах. На думку авторитетних учених, основна проблема полягає в неналежній організації процесу фізичного виховання в освітніх установах. Фахівці галузі [3; 4] одностайні в думці щодо визначення чільних факторів формування такої ситуації. Як наслідок критичного стану фізичного виховання в загальноосвітніх закладах – рішення щодо скасування в початкових планах вищих навчальних закладів обов'язкових занять із фізичного виховання також щонайменше не принесе користі. Ураховуючи соціальне значення фізичної культури й спорту, а також низький рівень психофізичного стану студентської молоді та його негативну динаміку, що констатується в дослідженнях авторитетних науковців [3; 4], питання аналізу передового досвіду організації системи фізичного виховання в школах та університетах зарубіжних країн у ракурсі останніх тенденцій розвитку галузі в нашій країні набуває особливої актуальності.

Мета дослідження – виявлення параметрів функціонування системи фізичного виховання й контролю в освітніх установах США та країнах Європи.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використовували такі методи дослідження, як загальнонаукові методи теоретичного рівня, а саме: аналіз та синтез, концептуалізація, систематизація й узагальнення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На сьогодні доволі розповсюджена думка про те, що в Європі та США фізичне виховання у ВНЗ має факультативний характер. Відзначимо, що це насправді так, проте далеко не у всіх навчальних закладах. Зокрема, у Празькому технічному університеті фізичне виховання – обов'язковий предмет. Можна навести доволі значний перелік ВНЗ Європи, у яких фізичне виховання є обов'язковою дисципліною, але суть у тому, що більшість солідних ВНЗ Європи та США мають велику кількість спортивних баз, що дає змогу проводити роботу спортивних секцій у позанавчальний час без обмежень. Окрім того, у багатьох європейських країнах і США створено систему прийнятності: школа – коледж – університет [1; 2; 6–9].

Наприклад, розглянемо систему фізичного виховання в школах та університетах США. Для більшості американців спорт формує перші уявлення про життя й світ. Саме в спорті найбільш яскраво проявляються такі важливі цінності американського суспільства, як рівність шансів на успіх, його досягнення, прагнення бути першим, конкуренція тощо. У США доволі розповсюджена думка про те, що заняття спортом «готує» молодь до життя. Як зазначає один із відомих американських журналістів Дж. Андервуд, уроки, які опановані юними спортсменами на спортивному полі, у подальшому будуть потрібні й у «битвах, і на дипломатичних перемовинах, і в сенаті США. Багато конгресменів, сенаторів і бізнесменів уважають, що шлях до вершин влади, досягнення успіху в будь-якій галузі «лежить через спортивний зал». І цю думку поділяє більшість американців. Із дитинства їх переконують, що реальна цінність спорту полягає в підготовці до досягнення життєвого, матеріального успіху, що заняття спортом – це основа розвитку вольових якостей, необхідних для перемоги. Цьому сприяють і лозунги – кредо, які розміщені в спортивних роздягальнях, а саме: «Ви ніхто до тих пір, поки ви не № 1»; «Перемога – це життя!»; «У цій країні, якщо ти фінішуєш другим, ніхто не знає твого імені»; «Найбільша мета в житті – досягнути успіху!» [1; 2; 9].

У США уряд створює для дітей максимум умов, які забезпечують кожному можливість активно займатися фізичною культурою й спортом. Відповідно, їхні батьки твердо переконані в тому, що, чим раніше дитина почне займатися спортом, тим раніше вона навчиться змагатися, тим більше шансів матиме стати професійним спортсменом або олімпійським чемпіоном. Уже з дитячого віку виявляється чітка спрямованість у вихованні: заняття спортом необхідні, передусім, для того, щоб навчитися змагатися, тому що життя в Америці – це змагання й треба вміти боротися за місце в житті. Ці істини є прописними для американських дітей із раннього віку.

Загалом, спорт у США – це школа «командного духу», який починають виховувати з раннього віку під керівництвом учителя або тренера. Окрім того, спорт – це бізнес. У США змагаються в різних видах спорту не лише престижні університети, але й звичайні школи. Діти ходять не тільки на спортивні змагання своїх товаришів, а й видатних спортсменів – студентів, які, окрім спортивної слави, мають «спортивну» стипендію, а це – значні кошти.

Розглядаючи питання організації фізичної культури й спорту в школах США, потрібно відзначити, що в цій країні тривалість і вік початку обов'язкової освіти різняться залежно від штату. Як правило, починають навчання у віці 5–8 і закінчують у 18–19 років. У США існує система державних і приватних шкіл, незалежно від того, чи займає дисципліна «Фізичне виховання» в школах чільне місце, а фізичній підготовці учнів приділяється не менше уваги ніж розумовій. Якщо до того ж немає медичних застережень, то дитина неодмінно займатиметься в одній зі спортивних секцій, вибір яких у школах дуже великий (у середньому культивується до 20 видів спорту).

Система шкільної освіти в США поділяється на три категорії:

1. Початкова школа (Elementary School), де навчаються діти 5–11 років (1–3 класи). У таких школах один учитель викладає всі дисципліни, передбачені навчальними планами, за винятком образотворчого мистецтва, музики й фізичного виховання.

2. Середня школа (Junior High School) – це навчання дітей з 11 до 14 років (4–8 класи). У середній школі з кожного предмета є свій учитель, а в учнів – можливість вибору дисциплін низька. Є обов'язкових предметів, у тому числі й фізкультура. У середній школі кожний 6-й урок – урок фізичного виховання.

3. Старша школа (High School) – діти 14–18 років (9–12 класи). Перші два роки учні мають уроки фізичного виховання. Надалі ці заняття кваліфікуються як загальнофізична підготовка або заняття видами спорту, який пропонує школа.

Як зазначено, майже в кожній школі культивується близько двадцяти видів спорту. Серед них – американський футбол, баскетбол, соккер (європейський футбол), бейсбол, волейбол, легка атлетика, плавання, гольф, теніс тощо. У старшій школі діти ознайомлюються з кредитною системою, згідно з якою навчання продовжується у ВНЗ. Для цього в 9–12 класах потрібно набрати певну кількість кредитів (20–24) з обов'язкових предметів і дисциплін варіативної складової. Один кредит означає вивчення певного предмета протягом року. У старших класах учні можуть вибирати предмети, але для отримання диплома вони повинні виконати мінімальні вимоги. Наприклад, три роки – природничі науки; три – математика, чотири – література; два–чотири – соціальні науки й два роки – фізичне виховання. У середній школі працює орієнтовно близько десяти фахівців загальної фізичної підготовки (окремо для хлопців і дівчат), а також тренери з усіх видів спорту, які культивуються в школі. Кожному виду спорту надається свій час протягом року, зокрема американський футбол – із 15 серпня до 31 жовтня. Якщо шкільна команда вийшла в «плейофф», то ця команда отримує право на додаткові тренування ще протягом місяця. Восени учні можуть займатися також тенісом, футболом, волейболом, гольфом, кросом, тощо. Баскетболу дається час із листопада до березня наступного року, а також заняттям боротьбою, плаванням, стрибками у воду тощо. Учні обирають вид спорту за власними вподобаннями [1; 2].

Відзначимо чільне місце медичного контролю в школах США. Медична сестра щорічно проводить диспансеризацію учнів, що забезпечує безпеку на заняттях фізичним вихованням і спортом.

Ключове значення для розвитку фізичної культури й спорту в школах США мала резолюція сенату США з питань фізичного виховання, яка прийнята в грудні 1987 р. [8]. У цій резолюції надаються вказівки місцевим органам самоврядування включити в навчальні плани початкових шкіл щоденні заняття фізичною культурою. Відповідно до резолюції сенату розроблено нову навчальну програму для дітей і підлітків, починаючи з дитячого садка, до дванадцятого класу школи. Ця програма під назвою «Physical Best» складається з п'яти основних розділів: «Аеробна витривалість», «Гнучкість», «М'язова витривалість», «М'язова сила», «Гармонійний фізичний розвиток». Реалізація програми «Physical Best» передбачає виконання таких завдань: формування позитивного ставлення учнів до фізичної культури й спорту; створення дружньої атмосфери в шкільних колективах; розвиток в учнів організаційних здібностей; фізичний розвиток школярів, їх оздоровлення; соціальний розвиток тощо.

Згідно з рекомендацією резолюції сенату досягнення учнів повинні оцінюватися згідно з такими критеріями, як рівень фізичної підготовленості та фізичного розвитку, ступеня оволодіння руховими вміннями, громадською й особистою гігієною. Окрім того, учні один раз на рік проходять обов'язкове ретельне медичне обстеження. Моніторинг фізичної підготовленості здійснюється двічі на рік – восени й навесні. Восени учні складають контрольні тести з фізичної підготовки. Ці тести, окрім контролю динаміки фізичної підготовленості учнів, забезпечують відбір у спортивні секції. Базовими завданнями у сфері фізичної підготовки дітей у США є:

1) оволодіння навичками самостійного моніторингу рівня фізичної підготовленості й планування необхідних комплексів фізичних вправ;

2) визначення чинників мотивації дітей до систематичних занять фізичною культурою та спортом.

У межах обов'язкових занять фізичним вихованням у школах розрізняють такі види програм:

а) основна програма, що складається з циклів (терміном декілька тижнів) і передбачає вивчення певних спортивних дисциплін, необхідних та обов'язкових для всіх;

б) факультативна програма, що означає вільний вибір видів спорту за вподобаннями й заняття в позанавчальний час;

в) комбінована програма, тобто комплексне поєднання основної та факультативної;

г) програмоване навчання.

Аналіз й оцінку реалізації програми здійснюють спеціалізовані окружні шкільні ради фізичного виховання, які перебувають у системі департаментів освіти окремих штатів. Детальний зміст програм розробляє фахівець із фізичного виховання чи колектив спеціалістів кількох загальноосвітніх установ. У кожній віковій групі розподіл на підгрупи здійснюється з урахуванням певного переліку параметрів, серед котрих – ріст, вага, сила, рівень фізичної підготовленості та здібностей учнів, тощо. Для задоволення рухливих потреб розвинутих дітей відповідно до вікових норм, на думку американських науковців, потрібно 2–4 години щоденних інтенсивних занять фізичними вправами.

У вересні 1986 р. Президент США Рональд Рейган звернувся до молоді країни із закликом, у якому відзначив необхідність вести активний спосіб життя, прагнути досягнути високого рівня фізичної підготовленості. Водночас розроблено спеціальну обов'язкову програма занять із фізичної підготовки «Виклик президента», яка мала визначальне значення для розвитку фізичної культури й спорту в США [8]. Ця програма побудована на кшталт системи тестового контролю для дітей і підлітків віком від шести до 17 років. Розроблена фахівцями Президентської ради з фізичної культури та спорту для підготовки дітей до успішного виконання «тестової батареї», які характеризують рівень фізичної підготовки й дають право на отримання президентської нагороди за кращу фізичну підготовленість. Президентську нагороду за кращу фізичну підготовленість отримують діти, які показують результат на рівні або вище 85 % у всіх п'яти тестах, що входять у зміст програми «Виклик президента». На підставі результатів виконання кожної вправи судять про рівень розвитку того або іншого параметра фізичної підготовленості. У разі, якщо результати всіх п'яти рівнів перевищують норму, учень отримує президентську нагороду за кращу фізичну підготовленість відповідно до його вікової категорії. Нагорода – посвідчення, підписане Президентом, та емблема з номером вікової категорії (усього їх 12).

Відзначимо, що фізична культура в школах США є предметом № 1. Це не означає, що інші менш значущі, а лише доводить, яку увагу в США приділяють здоров'ю й фізичному розвитку дітей.

Стосовно закладів вищої школи в одному з найстаріших університетів США Harvard University, який у переліку десяти найкращих ВНЗ світу, спорт займає, як і в інших університетах, особливе місце. Спортивні команди університету беруть участь у змаганнях із 41 виду спорту «Національної асоціації студентського спорту серед університетів». ВНЗ має величезну спортивну базу, яка здатна одночасно охопити для занять різними видами спорту практично всіх студентів. Зокрема, Гарвардська школа бізнесу й спортивні об'єкти університету, у тому числі й Гарвардський стадіон, займають 145 га площі в місті Оллестон.

Діти, а тим паче їхні батьки, усвідомлюють, що досягнення в спорті забезпечує їм безкоштовне навчання в коледжі або університеті (а, як відомо, навчання в коледжах та університетах США платне й плата дуже велика навіть для багатьох американських родин) та отримання стипендії. При вступі у вищі навчальні заклади адміністрація ВНЗ звертає увагу на досягнення абітурієнтів у спорті, мистецтві, громадській роботі й зараховують тих, хто особливо проявив ініціативу, і тих, хто, як вони вважають, додасть яскравості та різноманітності в житті навчальної установи.

Спортивні стипендії США – це часткове або повністю безкоштовне навчання, проживання, харчування та підручники в університеті. З урахуванням тривалості навчання протягом чотирьох років вартість бакалаврського диплома є доволі значною. Саме тому є сенс намагатися потрапити в університет зі спортивною стипендією. Хоча більшість дітей із дитячого садка та першого класу займаються фізичною культурою й спортом, не всім вдається після закінчення школи отримати спортивні стипендії в університеті. Проте всі діти прагнуть цього й активно займаються спортом. Надалі в університеті студенти самі шукають можливість продовжувати займатися спортом.

Щодо навчальних закладів Європи, то в Оксфорді, у склад якого входить 38 коледжів, у навчальні програми входить близько сорока предметів, у тому числі й фізичне виховання. Студенти Оксфорда можуть вступати в різні студентські товариства або клуби, а таких тут нараховується близько 300. Оксфорд володіє великою спортивною базою, яка має басейни для плавання, футбольні поля, тенісні корти, поля для сквошу, крикету тощо. Річки й канали в Оксфорді дають змогу займатися веслуванням. Центральною подією в спортивному житті вважається чемпіонат із веслування між Оксфордом і Кембриджем. Студенти можуть брати участь у змаганнях на приз герцога Единбурзького за досягнення в суспільній діяльності та спорті, грати в баскетбол, крикет, футбол, хокей, сетбол, регбі, англійську лапту, займатися веслуванням, плаванням, тенісом, гольфом тощо. І якщо коледж не культивує якийсь вид спорту, а є бажаючі займатися, то в такому разі за кошти коледжу запрошується на роботу тренер. Аналогічна ситуація із фізичним вихованням у Кембриджському університеті, який нараховує тридцять один коледж, близько ста відділень, шкіл і факультетів.

У Чеському технічному університеті в Празі, який має вісім факультетів і п'ять інститутів, фізичне виховання – обов'язковий предмет. Крім того, кафедра фізичної культури й спорту може (наявність

спортивних баз) пропонувати масу можливостей студентам для реалізації спортивних потреб. В університеті створено умови для занять футболом, бадмінтоном, карате, лижами, тенісом, волейболом, плаванням, пляжним волейболом, стрільбою з лука, гольфом, сквошем тощо. Загалом нараховується близько 40 видів спорту, якими може займатися більшість студентів під керівництвом досвідчених тренерів протягом академічного року. Окрім того, в університеті наявна можливість організувати літні й зимові виїзні курси (14 зимових курсів: гірські лижі, сноборд, бігові лижі тощо; літні: велопоходи, туристичні, каное, скалолазання та ін.).

У Німеччині, відповідно до Конституції (ст. 30), федеральна структура сприяння спорту в країні є прерогативою земель [6; 7]. У зв'язку зі своєю автономією організаційні питання фізичної культури й спорту вирішуються по-різному, але пріоритетними є:

- спорт у загальноосвітніх установах й підготовка висококваліфікованих фахівців із фізичного виховання;
- студентський спорт;
- спорт для всіх, що передбачає заняття насамперед для молоді, жінок, старших осіб й осіб з обмеженими можливостями (інвалідів);
- будівництво й модернізація спортивних споруд;
- сприяння спорту вищих досягнень, допомога спортивним клубам і командам.

У країні нараховується одинадцять державних програм підтримки спорту. Місцеві влади безкоштовно надають в оренду спортклубам міські спортивні споруди. Основною формою організації фізичної культури й спорту в Німеччині є спортивні клуби, які мають вагому фінансову підтримку з боку уряду. Останнє пов'язано не тільки з традиціями, а й із системою оподаткування. Спортивний клуб, за законами Німеччини, уважається суспільно корисною організацією, а робота в клубах гарантує певні податкові пільги. Сьогодні понад 5,5 млн німців добровільно працюють у галузі фізичної культури й спорту. Їм, відповідно, знижують суми податків. Найбільшою спортивною організацією є Німецький спортивний союз, який об'єднує понад сорок федерацій за видами спорту. Ця організація вирішує питання масового спорту, спорту вищих досягнень, підготовки кадрів і наукових досліджень у фізичному вихованні й спорті [6; 7].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналітичний конструктивний аналіз функціонування системи фізичного виховання в США та країнах Європи уможливив з'ясування основних аспектів фізичного виховання в освітніх установах, серед яких:

- 1) широка пропаганда здорового способу життя й розуміння урядом важливості такого соціального фактора, як фізична культура та спорт;
- 2) належна матеріальна база в освітніх установах для занять фізичною культурою й спортом. Практично всі школи США мають свій стадіон, а також басейни, спортивні зали тощо, що дає змогу учням і студентам займатися фізичною культурою й спортом не тільки в обов'язкових формах занять фізичним вихованням, а й у позанавчальний час;
- 3) кадрові можливості освітніх установ, що полягають у належному забезпеченні не лише фахівцями фізичного виховання, а й кваліфікованими тренерами з різних видів спорту;
- 4) наявність моральної й матеріальної мотивації: безкоштовні заняття, забезпеченість спортивною формою, безкоштовними обідами, транспортом, тощо.
- 5) належне медичне забезпечення, що унеможливує допуск хворих дітей і студентів до занять фізичною культурою й спортом і дає змогу оперативного корегувати їхній стан здоров'я.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні стану фізичного виховання у вищій школі України.

Джерела та література

1. Бавина Л. В. Физическое воспитание в элементарной школе США : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Л. В. Бавина. – М., 1987. – 22 с.
2. Вялкин А. В. В школах США: мы хотим быть первыми / А. В. Вялкин // Спорт в школе. – 1997. – № 17. – С. 4–8.
3. Грибан Г. П. Аналіз причин і наслідків низького стану здоров'я студентської молоді / Г. П. Грибан // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт. – 2011. – Вип. 10. – С. 207–211.
4. Ковальчук А. Г. Фізичне виховання і спорт у вищих навчальних закладах США / А. Г. Ковальчук, Г. П. Грибан // Студентська спортивна наука. – 2014. – С. 65–66.
5. Осадчая Т. Ю. Физическое воспитание школьников в США : учеб. пособие / Т. Ю. Осадчая, И. Г. Максименко. – Киев : Олимп. лит., 2008. – 144 с.
6. European Commission, 2007a. White Paper on Sport. COM(2007) 391 final [Elektronik resourse]. – Mode of assecc : [pdf]Availableat:<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0391:FIN:EN:PDF> [Accessed 12 March 2013].

7. EACEA/Eurydice, 2012a. Recommended annual taught time in full-time compulsory education in Europe, 2011/12. – Brussels : Eurydice, 2012.
8. President council for physical fitness and sport. The presidential physical fitness award program. – Washington, DC : Author, 1985. – 49 p.
9. Wuest D. A. Foundations of physical education, Exercise and Sport / D. A. Wuest, Ch. A. Bucher. – St. Louis : Mosby : Very Book Inc., 2003. – 451 p.

Анотації

Розглянуто питання побудови та функціонування системи фізичного виховання в США та країнах Європи. Завдання роботи – на основі теоретичного аналізу даних документальної й спеціальної літератури з'ясувати чільні засади функціонування системи фізичного виховання та контролю в освітніх установах США й країнах Європи. Асигновано ключові теоретичні та практичні аспекти асекурації занять фізичною культурою в загальноосвітніх установах і вищих навчальних закладах цих держав. Окреслено й детерміновано ключові засади, що забезпечують розповсюдження занять фізичною культурою та спортом в освітніх установах зарубіжних країн.

Ключові слова: фізична культура, спорт, загальноосвітня школа, вищий навчальний заклад.

Виктор Корягин, Оксана Блавт. Информационная интерпретация уклада физического воспитания и системы контроля в образовательных учреждениях. *Рассмотрены вопросы содержательной сущности и функционирования системы физического воспитания в США и странах Европы. Задача работы – на основе теоретического анализа данных документальной и специальной литературы установить основы функционирования системы физического воспитания и контроля в образовательных учреждениях США и странах Европы. Выделены главные теоретические и практические аспекты асекурации занятий физической культурой и спортом в общеобразовательных и высших учебных заведениях этих стран. Выяснены и детерминированы ключевые принципы, обеспечивающие широкое распространение занятий физической культурой и спортом в образовательных учреждениях зарубежных стран.*

Ключевые слова: физическая культура, спорт, школа, высшее учебное заведение.

Victor Koryahin, Oksana Blavt. The Physical Education and Lifestyle Monitoring System in Educational Institutions of the Information Interpretation. *The questions operation of the system of physical education in the United States and Europe is considered. The task of the work – an basis on the theoretical analysis of the data of documentary and professional literature to establish the foundations of the system of physical training and monitoring in the educational institutions of the USA and Europe. Allocated the main theoretical and practical aspects provided physical culture and sports in secondary schools and universities of foreign countries. To ensure widespread physical culture and sports in the educational institutions of the USA and Europe it was found and determined the key principles.*

Key words: physical culture, sports, school, universities.